

ARCHIPELAG SKARBÓW®

Program profilaktyki zintegrowanej
dla uczniów szkół podstawowych
i ponadpodstawowych

Oferta realizacji dla Młodzieżowych Ośrodków Socjoterapii
oraz Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych
w warunkach wzmożonego reżimu sanitarnego

Spis treści

Informacje wstępne	3
Efekty programu wykazane w badaniach ewaluacyjnych	4
Podstawy teoretyczne programu	7
Zakres celów programu	7
Unikalne cechy programu	8
Adresaci programu	9
Trenerzy programu	10
Opis elementów programu w wersji standardowej.....	10
Opis szkolenia kadry pedagogicznej	13
Opis elementów dodatkowych wersji rozszerzonej programu	15
Zasady liczenia kosztów programu.....	16
Jak zamówić realizację programu?.....	17
ZAŁĄCZNIK A	21
ZAŁĄCZNIK B	26

Więcej informacji o programie na stronie: www.program.archipelagskarbow.eu.

Pomarańczowym kolorem czcionki zaznaczone są informacje dot. realizacji programu dostosowanego do wymogów i wytycznych sanitarnych obowiązujących w czasie epidemii COVID-19

Informacje wstępne

Program Archipelag Skarbów® powstał w 2006 roku na bazie programu profilaktyki zintegrowanej „Wyspa Skarbów” rekomendowanego przez CMPPP dla młodzieży gimnazjalnej i ze szkół średnich. Jego głównym autorem jest dr Szymon Grzelak.

Program Archipelag Skarbów® został opracowany zgodnie z założeniami *modelu profilaktyki zintegrowanej* (S. Grzelak, 2009)¹. Stanowi on uzupełnienie i wzmocnienie szkolnego programu profilaktycznego i wychowawczego. Dzięki szerokiemu zakresowi treści i szerokiemu spektrum udowodnionych efektów program pełni rolę czynnika wiążącego i podsumowującego inne elementy programu profilaktycznego szkoły.

Program Archipelag Skarbów® powstał w wyniku złożonej procedury, na którą składały się kolejne edycje modyfikowanych wersji programu poddawanych wieloaspektowej ewaluacji formatywnej (wizytacje ekspertów, badania ankietowe wśród młodzieży, opinie nauczycieli, pedagogów i psychologów szkolnych).

Pierwotną wersję programu opracowano i poddano ewaluacji formatywnej w 2006 roku w ramach projektu **„Profilaktyka zintegrowana jako skuteczna forma przeciwdziałania zachowaniom problemowym i ryzykownym młodzieży”** realizowanego przez Fundację Homo Homini im. K. de Foucauld w oparciu o dotację PARPA i współpracę z samorządem lokalnym Ostródy, Radzymina, Wołomina i Zielonki.

Od roku 2007 program posiada rekomendację Centrum Metodycznego Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej (obecnie Ośrodek Rozwoju Edukacji).

W latach 2007–2008 przeprowadzono wysokiej jakości badania ewaluacyjne programu we współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej, Centrum Metodycznym Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, Państwową Agencją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Krajowym Centrum ds. AIDS, które wykazały jego skuteczność w obszarze profilaktyki przeciwalkoholowej, przeciwnarkotykowej, profilaktyki ryzykownych zachowań seksualnych, a także w zakresie zapobiegania depresji wśród młodzieży.

W roku 2009 program został zgłoszony do pilotażu *Systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego* opracowanego przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Ośrodek Rozwoju Edukacji i Instytut Psychiatrii i Neurologii. W roku 2010 jako jeden z programów przykładowych został uwzględniony w „Przewodniku metodycznym po programach profilaktyki i promocji zdrowia psychicznego” (Fundacja ETOH), a od roku 2011 jest wpisany do bazy programów rekomendowanych² przez KBPN, PARPA, ORE i IPiN.

---

¹ Grzelak S. (2009). *Profilaktyka ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży. Aktualny stan badań na świecie i w Polsce*. Wydanie drugie rozszerzone (478 stron). Kraków: Wydawnictwo Rubikon.

² Rekomendacja ta dotyczy realizacji programu dla młodzieży gimnazjalnej. Informacje dotyczące zastosowania programu w pracy z młodzieżą ze szkół ponadgimnazjalnych są podane w dalszej części oferty.

Merytoryczny nadzór nad programem Archipelag Skarbów® sprawuje Instytut Profilaktyki Zintegrowanej, do którego zadań należy m.in. monitorowanie jakości, aktualizowanie i udoskonalanie programu, prowadzenie szkolenia i superwizji dla trenerów, a także prowadzenie szeroko zakrojonych badań diagnostycznych problemów i pozytywnego potencjału młodzieży zgodnie z założeniami *modelu profilaktyki zintegrowanej* (S. Grzelak, 2009)³.

Instytut Profilaktyki Zintegrowanej jest wyłącznym właścicielem programu Archipelag Skarbów®. Program Archipelag Skarbów® może być realizowany tylko i wyłącznie przez podmioty uprawnione przez Instytut na podstawie udzielonej czasowej licencji.

Efekty programu wykazane w ogólnopolskich badaniach ewaluacyjnych

Trzyetapowe badania ewaluacyjne nad skutecznością programu Archipelag Skarbów® przeprowadzone w latach 2007–2008 (S. Grzelak, 2009) na grupie 1300 gimnazjalistów wykazały jednoznacznie pozytywny, silny i w wielu obszarach trwałe (badanie po pół roku) wpływ programu na młodzież. W badaniu rygorystycznie przestrzegano ścisłych procedur metodologii ilościowych badań ewaluacyjnych [grupa kontrolna, losowy dobór, procedura *double blind*, trzy etapy badań: a) pretest, b) badanie efektów bezpośrednich miesiąc po zakończeniu programu, c) badanie trwałości efektów sześć miesięcy po zakończeniu programu]. Oto niektóre efekty programu, które okazały się istotne statystycznie dla **młodzieży 14–15-letniej**⁴:

Efekty polegające na bezpośrednim **ograniczeniu zagrożeń lub ograniczeniu roli czynników ryzyka** zostały oznaczone **czerwoną strzałką**, a efekty polegające na **umocnieniu czynników chroniących** zostały oznaczone **strzałką zieloną**.

Efekty w obszarze korzystania z substancji psychoaktywnych:

- ↓ zmniejszenie odsetka osób korzystających z alkoholu,
- ↓ zmniejszenie odsetka osób korzystających z narkotyków,
- ↑ wzrost odsetka chłopców odmawiających picia alkoholu.

Efekty w obszarze zdrowia psychicznego:

- ↓ zmniejszenie odsetka dziewcząt doświadczających myśli samobójczych.

Efekty w obszarze ryzykownych zachowań seksualnych:

- ↓ zmniejszenie odsetka osób podejmujących bieżące współżycie seksualne,
- ↓ zmniejszenie odsetka chłopców celowo oglądających pornografię,

³ Grzelak S. (2009). *Profilaktyka ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży. Aktualny stan badań na świecie i w Polsce*. Wydanie drugie rozszerzone (478 stron). Kraków: Wydawnictwo Rubikon.

⁴ W badaniach uczestniczyła młodzież z klas drugich i trzecich gimnazjum.

- ↑ wzrost odsetka młodzieży zamierzającej czekać z rozpoczęciem współżycia do dorosłości,
- ↑ wzrost odsetka młodzieży zamierzającej czekać z rozpoczęciem współżycia do ślubu,
- ↑ zwiększenie odsetka osób posiadających wiedzę o ograniczonej skuteczności metod antykoncepcyjnych w zapobieganiu nieplanowanej ciąży i zakażeniu wirusem HIV (brak wiedzy jest czynnikiem ryzyka wczesnych kontaktów seksualnych),
- ↑ wzrost wiedzy młodzieży o seksualności (różne aspekty).

Efekty ogólnoprofilaktyczne związane z umocnieniem czynników chroniących i osłabianiem czynników ryzyka dotyczących wielu różnych zagrożeń (ORE, 2015):

- ↑ poprawa klimatu w klasie,
- ↓ zmniejszenie stopnia seksualizacji (uprzedmiotowienia) w postawie wobec innych,
- ↑ wzrost odsetka chłopców rozmawiających z rodzicami o sprawach miłości i seksualności.

Efekty związane z budowaniem trwałych relacji i wczesną profilaktyką problemów demograficznych:

- ↑ wzrost odsetka chłopców pragnących mieć większą liczbę dzieci w przyszłości,
- ↑ wzrost odsetka chłopców wierzących w prawdziwą miłość na całe życie,
- ↓ zmniejszenie odsetka dziewcząt doświadczających myśli samobójczych [badania IPZIN (ORE, 2015) pokazują, że doświadczanie myśli samobójczych jest czynnikiem ograniczającym pragnienie posiadania dzieci przez dziewczęta],
- ↑ wzrost przekonania o znaczeniu wspólnoty wartości w wyborze życiowego partnera.

Skala i zakres opisanych efektów czynią obecnie Archipelag Skarbów® najbardziej wszechstronnym spośród skutecznych programów profilaktycznych skierowanych do młodzieży 14-, 15-, 16-letniej. Tak wysoką skuteczność program zawdzięcza wykorzystaniu współczesnej wiedzy o skutecznych strategiach profilaktycznych, metodyce dostosowanej do wrażliwości współczesnej młodzieży, dbałości o wysoką jakość realizacji oraz nieustannym modyfikacjom i udoskonaleniom.

Jeśli chodzi o **młodzież licealną**, wcześniejsze badania ewaluacyjne (Grzelak, 2006)⁵ wykazywały pozytywne efekty pierwotnej wersji programu („Wyspa Skarbów”). W badaniach z lat 2007–2008 z przyczyn organizacyjno-technicznych nie uwzględniono młodzieży z przeciętnych liceów, a jedynie ze **średnich szkół zawodowych**, i to w większości tych gromadzących najtrudniejszą młodzież. Bezpośredni odbiór programu przez trudną młodzież był bardzo pozytywny. Również krótkotrwałe efekty programu (po miesiącu) okazały się bardzo obiecujące. Niestety, w trzecim badaniu, po sześciu miesiącach, niektóre efekty pozytywne wygasły i wystąpił negatywny efekt dotyczący picia alkoholu. Prawdopodobnym wyjaśnieniem tego skutku ubocznego jest kontrast między bardzo silną motywacją do zmiany stylu życia i nadzieją, jaką program rozbudził wśród młodzieży, a brakiem dalszego wsparcia i kontynuacji pracy profilaktycznej. Młodzież z grup ryzyka narażona na silne działanie czynników ryzyka i pozostawiona po programie sama sobie mogła ulec zniechęceniu.

W 2018 roku w ramach projektu dot. „zwiększenia skuteczności modelowego systemu zapobiegania przestępczości” dofinansowanego ze środków Funduszu Sprawiedliwości zrealizowano zadanie polegające na adaptacji programu profilaktycznego Archipelag Skarbów® dla młodzieży niedostosowanej społecznie lub zagrożonej niedostosowaniem uczącej się w **Młodzieżowych Ośrodkach Socjoterapii**. W ramach projektu zmodyfikowano niektóre elementy programu oraz dostosowano standardy organizacyjne i techniczne programu do specyfiki i szczególnych potrzeb Młodzieżowych Ośrodków Socjoterapii. Przeprowadzono także w sześciu różnych ośrodkach na terenie kraju pilotażowe realizacje zmodyfikowanych wersji programu dostosowanych do realizacji w trzech wariantach: koedukacyjnym, dla samych dziewcząt oraz dla samych chłopców. Rezultaty tych działań zostały szczegółowo opisane w raporcie końcowym z realizacji zadania udostępnianym przez Instytut Profilaktyki Zintegrowanej na życzenie w wersji elektronicznej. Wyniki ankiet ewaluacyjnych wypełnionych przez młodzież z ośrodków socjoterapii pokazały, że aż 92% ogółu uczestników programu w Młodzieżowych Ośrodkach Socjoterapii, w tym 96% dziewcząt i 89% chłopców, poczuło się zachęcanych do zdrowego stylu życia w przynajmniej jednym obszarze: seksualności, środków psychoaktywnych, rozwoju osobistego; w tym, do ćwiczenia umiejętności społecznych oraz rozwoju relacji międzyludzkich opartych na wzajemnej życzliwości i szacunku.

Zasadniczy wniosek płynący z przeprowadzonych w ramach projektu badań oraz opinii ekspertów jest taki, że **program w odpowiednio zmodyfikowanej formie może być z powodzeniem realizowany w Młodzieżowych Ośrodkach Socjoterapii** przez specjalnie przygotowaną i dobraną ekipę trenerów.

---

⁵ Grzelak S. (2006). *Profilaktyka ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży. Aktualny stan badań na świecie i w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

W świetle posiadanych przez nas danych program jest skutecznym narzędziem pracy dla przeciętnej młodzieży ze szkół ponadpodstawowych oraz uczniów klas ósmych szkoły podstawowej. Obecnie prowadzone przez Instytut od 2018 roku nowe badania wskazują również na dość sporą skuteczność programu w pracy z młodzieżą w wieku 14-18 lat w Młodzieżowych Ośrodkach Socjoterapii i Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych (począwszy od roku szk. 2018/2019 monitorowana jest także i badana skuteczność programu w klasach siódmych). Jeśli chodzi o klasy starsze oraz o szkoły, w których skomasowana jest młodzież z tzw. „grup ryzyka”, niedostosowana społecznie lub zagrożona niedostosowaniem, należy indywidualnie zaplanować przebieg realizacji programu i przeprowadzić go w wersji dostosowanej do rodzaju szkoły i ośrodka. Najlepiej jeśli będzie ona wzbogacona o dodatkowe działania profilaktyczne prowadzone przez samą szkołę, albo o dodatkowy mityng z młodzieżą przeprowadzony przez ekipę Archipelagu Skarbów® w okresie od kilku tygodni do maksymalnie 6 miesięcy po zakończeniu głównej części programu.

W ciągu kilku miesięcy (od końca marca do końca sierpnia 2020r.) wyężonej pracy instruktorów, trenerów, zespołu IPZin oraz autora Programu dr Szymona Grzelaka **Program został udoskonalony i przystosowany do pracy w warunkach wzmoczonego reżimu sanitarnego**, tak, aby realizacja Programu była zgodna z wewnątrzszkolnym regulaminem i procedurami sanitarnymi oraz wytycznymi MEN, GIS i MZ dla szkół. W tym celu został opracowany dokument dot. **Zasad Zachowania Bezpieczeństwa** podczas realizacji programu profilaktyki zintegrowanej Archipelag Skarbów® w czasie trwania pandemii COVID-19 przyjęty przez Fundację Instytut Profilaktyki Zintegrowanej w formie uchwały Zarządu oraz przeprowadzone zostało dodatkowe szkolenie dla trenerów programu z zakresu przestrzegania ogólnych zasad i szczegółowych wytycznych sanitarnych w celu zapobiegania i przeciwdziałania epidemii.

(UWAGA: Dokument powinien być przekazany wraz z niniejszą ofertą jako dodatkowy załącznik).

Podstawy teoretyczne programu

Główną podstawę teoretyczną programu stanowi całościowy **model profilaktyki zintegrowanej** (S. Grzelak, 2009).

W modelu tym wykorzystuje się m.in. następujące teorie i grupy teorii:

Poziom celów:

- filozofia i antropologia personalistyczna,
- teoria rozwoju psychoseksualnego Eriksona;

Poziom metod:

- model systemów dynamicznych Hawkinsa,

- teorie wpływu społecznego,
- wyniki badań nad skutecznymi strategiami w profilaktyce młodzieżowej.

Zakres celów programu

Zgodnie z założeniami *modelu profilaktyki zintegrowanej* program Archipelag Skarbów® został tak opracowany, aby skutecznie zmieniał zachowania i postawy z szeregu obszarów problemowych jednocześnie. Oto zakres oddziaływania programu:

- **profilaktyka uzależnień:**
  - ograniczenie korzystania z alkoholu i narkotyków przez młodzież (ukazanie destrukcyjnego wpływu korzystania ze środków psychoaktywnych na proces zawiązywania znajomości, budowania przyjaźni i rozwój miłości; program nie stawia sobie za cel abstynencji od alkoholu przez całe życie, pokazuje jednak kluczowe znaczenie unikania alkoholu i narkotyków w okresie dojrzewania, gdy sięganie po te substancje uniemożliwia uczenie się umiejętności radzenia sobie z samym sobą, własnymi trudnymi emocjami i światem relacji społecznych);
- **profilaktyka przemocy:**
  - ograniczenie natężenia przemocy rówieśniczej w formie fizycznej i słownej, a także przemocy o podtekście seksualnym,
  - wzrost szacunku chłopców do dziewcząt i dziewcząt do samych siebie,
  - ukazanie zachowań agresywnych jako niedojrzałego sposobu radzenia sobie z emocjami;
- **wychowanie ku miłości i odpowiedzialności za swoją seksualność:**
  - wzbudzenie motywacji do pracy nad własnym rozwojem w sferze budowania dojrzałych więzi,
  - ukazanie postaw i działań, które zwiększą szanse przeżycia prawdziwej, wiernej i trwałej miłości,
  - podważenie obecnych w popkulturze silnie szkodliwych mitów na temat miłości i seksualności,
  - przeciwdziałanie skutkom seksualizacji dziewcząt, w tym zjawisku samouprzedmiotowienia (APA 2007⁶);
- ◆ **profilaktyka ciąży nastolatków i profilaktyka HIV/AIDS:**
  - zmotywowanie młodzieży do utrzymania postawy wstrzemięźliwości seksualnej lub powrotu do tej postawy (jeśli chodzi o młodzież po inicjacji),
  - poszerzenie wiedzy młodzieży na temat zakażeń przenoszonych drogą płciową i skutecznych metod zapobiegania im;

---

⁶ Zurbriggen, E.L. i in. (2007). Report of the APA Task Force on the Sexualization of Girls. Washington, D.C.: Amerykańskie Towarzystwo Psychologiczne, marzec 2007.

- **cele ogólnoprofilaktyczne:**
  - ukazanie znaczenia asertywności i trening zachowań asertywnych,
  - wzmacnianie czynników chroniących w profilaktyce (więź z rodzicami, nauczycielami, identyfikacja z własnym systemem wartości – religijnym lub świeckim).

W wersji programu przystosowanej do realizacji w warunkach wzmożonego reżimu sanitarnego, oprócz celów ogólnoprofilaktycznych i tych szczegółowych dot. różnych obszarów zagrożeń, realizujemy dodatkowo cele związane z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem epidemii COVID-19.

Niezależnie od tego, mamy przygotowane i dostępne w ofercie (w formie dodatkowych zajęć z młodzieżą po programie Archipelag Skarbów® **odrębne szkolenie dla dzieci, młodzieży i dorosłych** ze znajomości i przestrzegania reguł i zasad bezpieczeństwa sanitarnego oraz wiedzy nt. sposobów rozprzestrzeniania się i ograniczania epidemii COVID-19. Realizujemy je w oparciu o sprawdzone w naszych programach badania ankietowe, metody dydaktyczne i strategie profilaktyczne. Korzystamy przy tym z uzupełnianej na bieżąco wiedzy naukowej oraz komunikatów i wytycznych WHO, CDC, MZ oraz GIS.

Unikalne cechy programu

Jedną z najbardziej unikalnych cech programu Archipelag Skarbów® jest wykorzystanie w pracy z młodzieżą aktualnych wyników badań naukowych prowadzonych regularnie przez zespół dr. Szymona Grzelaka na dużych próbach młodzieży 14-, 15-, 16-letniej. Dzięki temu trenerzy programu mogą wpływać na przekonania normatywne młodych ludzi, co jest uważane za jedną z najskuteczniejszych strategii w profilaktyce młodzieżowej (Hansen 1992).

W programie Archipelag Skarbów® wszystkie elementy związane z przekazywaniem wiedzy są przygotowane w postaci atrakcyjnych, udźwiękowionych prezentacji multimedialnych. W bardzo znaczący sposób zwiększa to atrakcyjność programu i odbiór jego treści przez młodzież.

Program Archipelag Skarbów® jest stale udoskonalany i uzupełniany o nowe elementy wzmacniające przekaz profilaktyczny (np. wywiady z młodzieżą i znanymi ludźmi, ulepszenia graficzne i dźwiękowe).

W programie Archipelag Skarbów® ważną rolę odgrywają dwa zadania podejmowane przez młodzież i wykonywane w przerwie między mityngami. Jedno z zadań dotyczy konkretnej próby ćwiczenia umiejętności zdrowego radzenia sobie z charakterystycznymi dla

okresu dojrzewania, silnymi impulsami uczuciowymi z trzech obszarów: seksualności, zakochania oraz złości i gniewu. Drugie zadanie jest związane z przygotowaniem artystycznego wkładu w Festiwal Twórczości Archipelagu Skarbów®, który odbywa się w trakcie drugiego mityngu. Zakres festiwalowych tematów o wymowie profilaktycznej jest z góry określony. Podjęcie tych zadań przez młodzież nawiązuje do jednej z najskuteczniejszych strategii profilaktycznych, polegających na motywowaniu do podejmowania zaangażowania i minidecyzji o charakterze prozdrowotnym.

Integralną częścią programu Archipelag Skarbów® są scenariusze zajęć dla wychowawców przekazywane kadrze po zakończeniu programu dla młodzieży. Materiały te umożliwiają nauczycielom kontynuację pracy profilaktycznej w oparciu o przekaz programu Archipelag Skarbów®. Podjęcie tej pracy jest bardzo istotne dla utrwalenia efektów programu dla młodzieży z konkretnej szkoły.

Adresaci programu

Adresatami programu w wersji zmodyfikowanej dla MOS/MOW są:

- młodzież (grupa 30–100 osób) z Młodzieżowych Ośrodków Socjoterapii lub Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych ucząca się w klasach VII i VIII szkół podstawowych oraz klasach I–II szkół ponadpodstawowych mieszcząca się w przedziale wiekowym 14-18 lat (wielkość grupy uczestników jest indywidualnie uzgadniana w zależności od parametrów sali i nagłośnienia),
- rodzice i opiekunowie uczniów (w zależności od możliwości ich udziału w spotkaniu informacyjnym)
- kadra pedagogiczna ośrodka (internatu i szkoły), a więc psychologzy, pedagodzy, terapeuci, wychowawcy i nauczyciele młodzieży uczestniczącej w programie Archipelag Skarbów®.

Adresatami programu w wersji standardowej lub rozszerzonej są:

- duże grupy młodzieży (60–200 osób) z klas VIII szkół podstawowych oraz klas I–II szkół ponadpodstawowych (wielkość grupy uczestników jest indywidualnie uzgadniana w zależności od parametrów sali i nagłośnienia),
- rodzice i opiekunowie uczniów,
- kadra pedagogiczna szkoły, w szczególności wychowawcy i nauczyciele młodzieży uczestniczącej w programie Archipelag Skarbów®.

Trenerzy programu

Program prowadzony jest przez kilkusobowy zespół certyfikowanych trenerów posiadających uprawnienia wydane przez Instytut Profilaktyki Zintegrowanej.

Realizację programu mogą dodatkowo wspomagać trenerzy w trakcie procesu szkoleniowego oraz wolontariusze, młodzież i dorośli zaproszeni przez zespół trenerów w celu podzielenia się z młodzieżą osobistym doświadczeniem prezentującym świadomy wybór zdrowego stylu życia. W przypadku realizacji programu w Młodzieżowych Ośrodkach Socjoterapii lub Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych zajęcia przeprowadza ekipa złożona z 3-5 doświadczonych trenerów, odpowiednio przygotowanych do pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie lub zagrożoną niedostosowaniem.

Wszyscy trenerzy programu Archipeląg Skarbów® ukończyli 220–250-godzinne szkolenie specjalistyczne, obejmujące wiedzę teoretyczną oraz intensywną praktykę pod nadzorem instruktora, zakończone egzaminem teoretycznym i praktycznym. Proces szkoleniowy trenerów jest realizowany w systemie ciągłym, polegającym na doskonaleniu warsztatu i wdrażaniu modyfikacji i zmian opracowanych przez Instytut. Trenerzy pracują pod stałą superwizją doświadczonych psychologów.

Opis elementów programu w wersji standardowej

Program dla młodzieży obejmuje 8–10 godzin lekcyjnych (w zależności od charakteru pracy z grupą) w układzie dwóch mityngów. W trakcie każdego mityngu przewidziane są przynajmniej dwie przerwy. Mityngi mogą być realizowane dzień po dniu (zalecane) lub w kilkudniowym odstępie (nie dłuższym niż dwa tygodnie). Metody aktywizujące wykorzystane w programie dostosowane są do dynamiki pracy z dużą grupą. W trakcie każdej części programu prowadzone są ćwiczenia aktywizujące. Ich uczestnicy otrzymują od trenerów nagrody za zaangażowanie podczas zajęć.

W trakcie pierwszego mityngu przedstawiane są elementy wiedzy o miłości w kontekście zadań rozwojowych wieku dojrzewania. Trenerzy skupiają się na obrazowym przedstawieniu pięknych, ale czasem groźnych sił, które budzą się we wnętrzu dojrzewającego człowieka. Pokazują pozytywne aspekty budzących się z nową siłą impulsów seksualnych oraz emocjonalno-uczuciowych związanych z zakochaniem, a także złością i gniewem. Przedstawiają także groźne aspekty tych żywiołów, wskazując konkretne sposoby nauki osvajania tych sił i kierowania nimi. W sposób jasny pokazane jest, że osvajanie wewnętrznych sił jest możliwe tylko wtedy, gdy żyje się na trzeźwo.

Korzystanie w wieku nastoletnim z alkoholu lub narkotyków powoduje zahamowanie rozwoju umiejętności radzenia sobie z emocjami oraz nabywania umiejętności społecznych.

W trakcie drugiego mityngu bliżej omawiane są zagadnienia związane ze współżyciem seksualnym. Wyraźnie ukazane są zarówno piękno seksualnej bliskości, jak i szeroki wachlarz konsekwencji wczesnych lub przypadkowych kontaktów seksualnych – od bezpośrednich konsekwencji emocjonalnych poprzez konsekwencje związane z budowaniem przyszłych związków aż po konsekwencje zdrowotne. Kierowana jest do młodzieży wyraźna zachęta do utrzymania lub przyjęcia postawy czekania z kontaktami seksualnymi aż do czasu zawarcia w okresie dorosłości trwałego związku opartego na wzajemnej wierności i szacunku (czyli małżeństwa). W przekazie tym brana jest pod uwagę i traktowana z należytą delikatnością oraz troską sytuacja osób, które doznały różnego rodzaju zranień zarówno w sferze seksualnej, jak i uczuciowej (szczególnie tych związanych z wykorzystaniem seksualnym), jak też, sytuacja osób, które dobrowolnie, w wyniku własnych decyzji lub pod wpływem silnych emocji, odurzenia bądź presji psychicznej, podjęły wczesne kontakty seksualne.

W sposób bardzo wyraźny przedstawiona jest wiedza na temat niekorzystnego wpływu środków psychoaktywnych na zawieranie znajomości i budowanie relacji. Ukazana jest siła presji rówieśniczej i sposoby asertywnego radzenia sobie z nią. Trenerzy podejmują problem zachowań agresywnych i uprzedmiotawiających – szczególnie w relacjach między chłopcami i dziewczętami.

Na końcu programu odbywa się Festiwal twórczości Archipelagu Skarbów®, który podsumowuje i umacnia treści całego programu. Istotą tego elementu jest to, że młodzież w nim uczestnicząca formułuje przekaz profilaktyczny do swoich rówieśników.

W różnych momentach programu prezentowane są wybrane wyniki badań nad postawami młodzieży. Wybór wyników opiera się na kryterium profilaktycznej przydatności przekazania ich młodzieży uczestniczącej w programie. W większości są to wyniki, które pokazują dojrzałość i rozsądek młodych ludzi. W ten sposób spełniona zostaje zasada, że trwałe efekty oddziaływań uzyskać można tylko poprzez pracę na pozytywach.

Najważniejsze treści programu ilustrowane są zrównoważonymi doświadczeniami zdrowego stylu życia trenerów lub specjalnie przygotowanych wolontariuszy.

Spotkanie dla rodziców/opiekunów trwa od jednej do dwóch godzin lekcyjnych w zależności od potrzeb i możliwości organizacyjnych. Może się ono odbywać zarówno przed mityngami dla młodzieży, jak i po nich. Z praktycznego punktu widzenia najlepiej jednak, jeśli spotkanie

z rodzicami i opiekunami w Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii prowadzone jest w dniu wyjazdów młodzieży z ośrodka, a jeszcze lepiej jeśli jest połączone z planowanym w tym dniu ogólnym zebraniem z rodzicami czy konsultacjami.

W trakcie spotkania prezentowany jest zakres celów programu Archipelag Skarbów®. Prowadzący omawia wyniki badań nad młodzieżą, podpowiada, jak skutecznie włączać przekaz profilaktyczny do codziennej pracy wychowawczej w rodzinie. Szczególny akcent położony jest na umiejętności dobrej komunikacji, które są niezbędne w wychowaniu nastolatka (również tego o specjalnych potrzebach wychowawczych, przejawiającego trudności w nauce oraz w dostosowaniu się do norm i zasad życia społecznego). W trakcie spotkania rodzice dowiadują się, w jaki sposób rozmawiać z dorastającymi dziećmi o ich osobistych sprawach, w tym zagadnieniach miłości i seksualności.

Spotkanie z rodzicami ma formę wykładu urozmaiconego prezentacją multimedialną oraz dialogiem z uczestnikami. Uczestnicy otrzymują ulotki profilaktyczne dla rodziców pt. „Przewodnik po dżungli kontaktów z nastolatkiem”, które zawierają skrót wskazówek dotyczących wychowania omawianych w trakcie spotkania.

UWAGA: Istnieje możliwość umówienia i przeprowadzenia spotkania z rodzicami w formie zdalnej za pośrednictwem platformy internetowej (bez konieczności zapraszania rodziców do szkoły)

Wykład dla rady pedagogicznej trwa około dwóch godzin lekcyjnych (możliwe jest również zamówienie dłuższego szkolenia). Jest on prowadzony w oparciu o prezentację multimedialną oraz dialog z uczestnikami.

W trakcie szkolenia w wersji podstawowej prezentowane są cele programu Archipelag Skarbów® oraz wyniki badań nad młodzieżą wraz ze wskazówkami dotyczącymi szkolnej pracy profilaktycznej, oraz wychowawczej, socjoterapeutycznej i resocjalizacyjnej w Ośrodku. Omawiane są również wybrane strategie skutecznej profilaktyki młodzieżowej. Dzięki szkoleniu rada pedagogiczna dowiaduje się, w jaki sposób może dostosować szkolny program wychowawczy i profilaktyczny do mentalności obecnego młodego pokolenia.

W trakcie wykładu wszyscy nauczyciele otrzymują pakiet materiałów profilaktycznych, a wychowawcy klas biorących udział w programie otrzymują dodatkowo zestaw dwóch scenariuszy zajęć dla klas do realizacji po programie Archipelag Skarbów®. Materiały szkoleniowe mogą otrzymać także wychowawcy internatu lub nauczyciele, którzy z powodów logistycznych (np. godziny realizacji szkolenia) nie mogą wziąć udziału w spotkaniu. Wszystkie materiały mają na celu ułatwienie kadrze pedagogicznej kontynuacji pracy profilaktycznej i wychowawczej w oparciu o treści programu Archipelag Skarbów®.

Jeśli program jest realizowany w szkole po raz pierwszy, głównym celem szkolenia jest dekonstrukcja niektórych mitów współczesnej profilaktyki oraz uwrażliwienie nauczycieli na wnioski płynące z badań ewaluacyjnych nad skutecznymi programami.

Jeśli program jest realizowany po raz kolejny, możliwe są dwa warianty. Trenerzy mogą przeprowadzić wykład dla rady pedagogicznej z nowymi, poszerzonymi elementami wiedzy. Prezentowana jest wtedy większa liczba praktycznych wskazówek dotyczących tego, w jaki sposób wychowawcy i nauczyciele mogą się przyczynić do tworzenia optymalnej atmosfery dla skutecznego realizowania zadań wychowawczych i profilaktycznych z zakresu, którego dotyczy program Archipelag Skarbów®. Możliwa jest również rezygnacja z tego elementu programu.

UWAGA: Istnieje możliwość umówienia i przeprowadzenia szkolenia dla nauczycieli w formie zdalnej za pośrednictwem platformy internetowej (bez konieczności gromadzenia członków Rady Pedagogicznej w jednym miejscu).

Opis szkolenia kadry pedagogicznej

Realizacja programu Archipelag Skarbów® ma dla kadry pedagogicznej wymiar szkoleniowy w obszarze prowadzenia skutecznych działań profilaktycznych dla młodzieży. Szkolenie to nie ogranicza się do przekazania wiedzy teoretycznej w trakcie wykładu dla rady pedagogicznej. Dla osoby odpowiedzialnej z ramienia szkoły oraz nauczycieli uczestniczących w całym programie wraz z młodzieżą ma ono również wymiar praktyczny i obejmuje znacznie więcej godzin.

Opis szkolenia praktycznego dla wychowawców klas

Udział psychologa/pedagoga szkolnego, wychowawców klas bądź internatu (lub innych nauczycieli) w całym programie Archipelag Skarbów® dla młodzieży jest formą intensywnego, 8–9-godzinnego szkolenia praktycznego z zakresu profilaktyki młodzieżowej.

Obecność wychowawców i nauczycieli w trakcie programu nie ogranicza się do wspierania trenerów w dyscyplinowaniu młodzieży. Jest to także okazja do obserwowania sposobu pracy trenerów oraz do obserwowania zaangażowania i reakcji poszczególnych uczniów. Udział w szkoleniu teoretycznym ułatwia wychowawcom wykorzystanie tych obserwacji w codziennej pracy z młodzieżą. Ponadto obserwowanie pracy trenerów pozwala zobaczyć praktyczne sposoby zastosowania wiedzy o skutecznych strategiach profilaktycznych, która została przekazana na szkoleniu teoretycznym.

Opis szkolenia praktycznego dla osoby odpowiedzialnej z ramienia szkoły

Osoba odpowiedzialna z ramienia ośrodka pozostaje w ścisłym kontakcie z ekipą trenerów programu od etapu umawiania realizacji aż po sporządzenie sprawozdania (około czterech dodatkowych godzin pracy).

Rozbudowane procedury związane z dobrym przygotowaniem i przeprowadzeniem programu są nieodłącznie związane z wysoką jakością działań profilaktycznych i mają wpływ na siłę efektów programu dla młodzieży. Współpraca lidera ekipy trenerów z osobą odpowiedzialną z ramienia ośrodka w realizacji działań opartych na tych procedurach ma wymiar szkoleniowy, ponieważ uwrażliwia na liczne uwarunkowania skuteczności działań profilaktycznych. Doświadczenie to może być wykorzystywane przy realizacji i ocenie innych działań profilaktycznych prowadzonych w internacie i szkole.

Osoba odpowiedzialna z ramienia ośrodka, która uczestniczy w pracach związanych z organizacją programu (cztery godziny), w szkoleniu teoretycznym dla kadry pedagogicznej (dwie godziny) i całym programie dla młodzieży (osiem godzin), odbywa szkolenie w zakresie profilaktyki młodzieżowej w wymiarze czternastu godzin.

Osoby wyznaczone przez Ośrodek uczestniczące w opisanym powyżej szkoleniu praktycznym mogą otrzymać stosowne zaświadczenia.

Opis elementów dodatkowych wersji rozszerzonej programu

Założeniem wersji rozszerzonej jest lepsze wykorzystanie potencjału nauczycieli, rodziców i samych uczniów. Program Archipelag Skarbów® jest silnym impulsem pozytywnie poruszającym młodzież i całe środowisko szkolne.

Wersja rozszerzona programu obejmuje zestaw materiałów pozwalających rozwinąć w szkole Wolontariat Archipelagu Skarbów®. Zestaw składa się z:

- opisu proponowanej struktury organizacyjno-formalnej wolontariatu,
- scenariusza pierwszych dwóch spotkań dla wolontariuszy,
- prezentacji multimedialnej wyświetlanej podczas pierwszego spotkania,
- plakatu reklamującego Wolontariat Archipelagu Skarbów®,
- zestawu piętnastu T-shirtów (trzy różne wzory) z hasłami i symbolami nawiązującymi do treści programu.

Realizacja wersji rozszerzonej wymaga niedługiego szkolenia dla rady pedagogicznej, którego celem jest udzielenie instrukcji, jak korzystać z poszczególnych materiałów i konspektów.

Realizacja wersji rozszerzonej nie jest obowiązkowa. Szkoła ma wybór między wersją standardową a rozszerzoną.

Zasady liczenia kosztów programu

Program Archipelag Skarbów® jest złożonym oddziaływaniem profilaktycznym kierowanym do młodzieży, rodziców i kadry pedagogicznej. Ponadto, umożliwia on kontynuowanie pracy profilaktycznej przez nauczycieli oraz pozostawanie młodzieży w wirtualnym kontakcie z ekipą programu oraz jego treściami.

W ostatniej dekadzie coraz silniej poruszane jest (zwłaszcza w profilaktyce amerykańskiej) zagadnienie cost-effectiveness. Zgodnie z tym podejściem ocena kosztów programu wynikać powinna nie tylko z przeliczenia ilości osobogodzin uczestnictwa młodzieży w programie, ale z porównania EFEKTÓW programu z jego kosztami.

Proporcja kosztów do efektów programu, jaką legitymuje się program Archipelag Skarbów®, jest zbilansowana na bardzo wysokim poziomie. Oceniając bilans pomiędzy wysiłkiem organizacyjnym i nakładem finansowym a konkretnymi wskaźnikami skuteczności programu, należy wziąć pod uwagę, że program jest intensywnym, wieloelementowym oddziaływaniem, które jest skuteczne w zakresie zmiany szeregu postaw i zachowań z różnych obszarów profilaktyki, i którym można objąć dużą grupę młodzieży naraz. Wysoka jakość wiąże się z rzetelnym, zindywidualizowanym podejściem do organizacji programu już na etapie przygotowań, dużymi nakładami w trakcie realizacji (wieloosobowy zespół, nagrody dla młodzieży, poradnictwo e-mailowe po programie, strona na portalu społecznościowym), ale przede wszystkim na zapleczu (nieustanne wprowadzanie do programu ulepszeń, monitorowanie jakości i przestrzegania standardów realizacji, aktualizowanie wyników badań naukowych, opracowywanie nowych gadżetów, wywiadów ze znanymi ludźmi, prowadzenie superwizji i spotkań szkoleniowych dla trenerów itp.). Nad tym wszystkim czuwają pracownicy Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej, partnerzy Instytutu odpowiedzialni za realizację programu w różnych częściach i zakątkach kraju, doradcy i instruktorzy – specjaliści z zakresu profilaktyki, psychologii, pedagogiki, socjoterapii itp., liderzy poszczególnych ekip trenerów oraz sam autor programu.

Szczegółowe wyliczenie kosztów danej realizacji zależy od wielkości grupy uczestników oraz od odległości (dojazd ekipy i dowóz sprzętu), kosztu noclegów i wyżywienia.

**Koszt realizacji programu
to suma kosztów w punktach 1,2, 3 i 4**

1. Koszty realizacji programu w wersji zmodyfikowanej dla Młodzieżowych Ośrodków Socjoterapii i Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych (bez uwzględnienia dojazdu, wyżywienia i noclegu trenerów)
  - **ASMOS:** grupa 30 – 90 uczniów (oraz rodzice/opiekunowie i wychowawcy) = **5400 zł**

UWAGA Wielkość grupy uczestników, dla której można prowadzić program zależy od warunków sali i nagłośnienia. Sala powinna być dobrze nagłośniona (bez echa). Musi mieć odpowiednio duży ekran do liczby uczestników (by był dobrze widoczny z ostatnich rzędów) oraz musi być częściowo zaciemniona (za pomocą zasłon, czarnej folii budowlanej lub inną dostępną metodą). Brak zaciemnienia uniemożliwia pracę z młodzieżą, gdyż program jest bogaty w multimedialne efekty, które muszą być widoczne.

Słabo sprawdzają się duże hale sportowe (chyba, że ekipa z własnym sprzętem potrafi się do nich dostosować). Nie nadają się łączniki. Dobrze realizuje się program w salach gimnastycznych starego typu, a także w aulach. Sale typu kinowego mogą się nadawać, a dla mniejszych grup także stołówki. Wybór sali dla danej wielkości grupy wymaga wcześniejszego omówienia z realizatorami.

2. Koszty dojazdu i transportu sprzętu ekipy:

Koszt dojazdu jest równy kosztowi delegacji samochodowej trasy dojazdu w przeliczeniu ustawowym. Liczyć należy przejazd w dwie strony. [Od strony formalno-fakturowej koszt dojazdu jest traktowany jako integralna część kosztów programu].

3. Koszty zakwaterowania:

Koszty zakwaterowania pokrywa zapraszająca gmina/szkoła.

Możliwe są dwa warianty:

- a) gmina/szkoła zapewnia zakwaterowanie we własnym zakresie - konieczne jest wtedy zapewnienie ekipie (w granicach 3-4 osób) zakwaterowania przed

pierwszym dniem realizacji programu i między pierwszym a drugim dniem realizacji (2 noclegi + jeden ciepły posiłek w ciągu dnia).

- b) Realizatorzy sami organizują sobie pobyt na miejscu lub dojeżdżają z miejsc zamieszkania (jeśli dojazd nie jest zbyt daleki). Wtedy koszty zakwaterowania lub dojazdu doliczany jest do ogólnych kosztów programu i do kwoty na fakturze wystawianej szkole/gminie po realizacji programu.

Całkowity koszt realizacji programu profilaktyki zintegrowanej Archipelag Skarbów® w roku szkolnym 2020/2021:

L. p.	Opis kosztu:	Wielkość kosztu (w PLN):
1.	Realizacja programu profilaktyki zintegrowanej Archipelag Skarbów® w wersji zmodyfikowanej dla grupy 30-80 uczniów z MOS/MOW w ramach zadania finansowanego ze środków Funduszu Sprawiedliwości	00,00 zł*
2.	Koszt transportu osób, sprzętu i materiałów na realizację programu	00,00 zł
3.	Koszt zakwaterowania i wyżywienia ekipy trenerów	00,00 zł

***Koszty realizacji programu w wersji standardowej obejmują:**

- przygotowanie merytoryczne i organizacyjne zespołu przed każdym mityngiem oraz omówienie jego przebiegu po zakończeniu każdego spotkania dla młodzieży,
- koszt prowadzenia zajęć dla młodzieży (zespół 3–5 os. × 10 godzin dydaktycznych + ew. godziny dodatkowego warsztatu tematycznego i indywidualnych konsultacji z psychologiem specjalizującym się w pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie lub zagrożoną niedostosowaniem),
- zakup i przygotowanie niezbędnych materiałów i akcesoriów,
- zakup nagród dla uczestników scenek i zabaw profilaktycznych,
- koszt materiałów profilaktycznych rozdawanych młodzieży,

- przeprowadzenie wśród młodzieży dwóch ankietek ewaluacyjnych – w trakcie i na zakończenie realizacji oraz obliczenie ich wyników,
- bezterminowe konsultacje internetowe dla młodzieży proszącej o pomoc po programie,
- koszt przygotowania i przeprowadzenia zajęć dla rodziców i nauczycieli (3–4 godziny),
- koszt ulotek profilaktycznych dla rodziców uczestniczących w zebraniu rodziców pt. „Przewodnik po dżungli kontaktów z nastolatkiem”,
- koszt materiałów profilaktycznych rozdawanych nauczycielom w trakcie rady pedagogicznej,
- koszt zestawu dwóch scenariuszy dla wychowawców klas biorących udział w programie Archipelag Skarbów®,
- koszt opracowania sprawozdania z realizacji wraz z przekazaniem wersji papierowej szkole i podmiotowi finansującemu program,
- prowadzenie specjalnej strony internetowej dla młodzieży, na której umieszczana jest m.in. twórczość profilaktyczna z Festiwalu Archipelagu Skarbów® z różnych realizacji programu: www.archipelagskarbow.eu
- prowadzenie strony na portalu społecznościowym Facebook, na której poruszane są tematy związane ze zdrowym stylem życia, zamieszczana jest twórczość młodzieży oraz przeprowadzane są konkursy z nagrodami dotyczące zagadnień profilaktycznych: www.facebook.com/Program.Archipelag.Skarbow
- ustawiczną aktualizację treści programu.

Dodatkowe propozycje materiałów, które szkoła/gmina może zakupić:

- książka naukowa dr. S. Grzelaka *Profilaktyka ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży. Aktualny stan badań na świecie i w Polsce* (wyd. drugie rozszerzone, Wydawnictwo Rubikon, Kraków 2009);
- seria powieści Agnieszki Grzelak z gatunku fantastyki romantycznej: *Herbata szczęścia, Córka Szklarki, Ścieżki Awenidów, Tajemnice Skyle, Szkoła LaOry* (Prószyński Media, Warszawa 2008–2012) – jest to literatura bezpieczna dla młodzieży, a jej przekaz jest kompatybilny z przekazem programu Archipelag Skarbów®. Warto rozważyć posiadanie tych pozycji w szkolnej bibliotece.

Przekrojowe badania diagnostyczne zachowań ryzykownych i problemowych młodzieży [Uwaga! Szersza informacja na temat diagnozy znajduje się w osobnym dokumencie.]

- W założeniu badania diagnostyczne prowadzone są na próbie obejmującej te klasy, w których planowana jest w najbliższym czasie realizacja programu Archipelag Skarbów®. Dzięki temu nie ma obawy, że zadawanie osobistych pytań o zachowania problemowe spowoduje niepożądane skutki uboczne. Szkoła powinna otrzymać wyniki diagnozy w okresie maksymalnie do dwóch miesięcy od dnia przeprowadzenia badań. Istnieje możliwość przygotowania i przedstawienia wyników diagnozy w formie szkoleniowej prezentacji multimedialnej dla rady pedagogicznej.

Na cenę końcową programu mają wpływ wielkość grupy uczestników, wybór szkoły między wersją podstawową a rozszerzoną programu oraz koszty noclegów, wyżywienia, dojazdu trenerów i transportu sprzętu.

Jak zamówić realizację programu?

W celu zamówienia realizacji programu oraz otrzymania szczegółowej oferty wraz z indywidualnie dopasowanym kosztorysem uwzględniającym specyfikę warunków realizacji programu profilaktyki zintegrowanej Archipelag Skarbów® w konkretnym Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii lub Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym prosimy kontaktować się z p. Jakubem Placha – ogólnopolskim koordynatorem programu Archipelag Skarbów® w Młodzieżowych Ośrodkach Socjoterapii oraz Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych.

Kontakt: tel. +48 517 820 217, e-mail: jakub.placha@archipelagskarbow.eu

Prezes Zarządu Fundacji
Instytut Profilaktyki Zintegrowanej
dr Szymon Grzelak

Wiceprezes Zarządu Fundacji
Instytut Profilaktyki Zintegrowanej
Dr Dorota Żyro

ZAŁĄCZNIK A

Warunki realizacji programu Archipelag Skarbów® dla szkoły

- ◆ **Optymalna godzina rozpoczęcia mityngów dla młodzieży** to druga godzina lekcyjna (czyli około 9:00). Rozpoczynanie tak intensywnego programu o późniejszych godzinach sprawia, że z powodu zmęczenia nie korzysta z jego treści ta młodzież, której jest on najbardziej potrzebny (młodzież z grup ryzyka, osoby z ADHD itp.).
- ◆ Sala, w której będzie realizowany program, musi być dostępna dla trenerów i **przygotowana przez szkołę** około godziny wcześniej pierwszego i drugiego dnia. Jest to ważne ze względu na ilość sprzętu, pomocy dydaktycznych i rekwizytów, które zespół trenerów prowadzących program musi przygotować przed realizacją zajęć.
- ◆ Prosimy, aby w czasie trwania spotkań z uczniami na Sali obecni byli również ich **nauczyciele/wychowawcy**. Ważne, aby siedzieli przy swoich klasach. Zachęcamy, aby towarzyszyli młodzieży, ponieważ daje im to możliwość wykorzystania treści programu w dalszej pracy wychowawczej oraz otrzymania zaświadczenia o odbyciu szkolenia z zakresu profilaktyki młodzieżowej.
- ◆ **Przerwy** w programie wypadają zwykle w innych godzinach niż szkolne dzwonki i trwają około dziesięciu minut (jeden blok programu trwa około godziny zegarowej – każdego dnia odbywają się trzy bloki zajęć). W wersji zmodyfikowanej poszczególne elementy programu mogą być skrócone w zależności od przebiegu procesu grupowego, np. stopnia koncentracji lub zaangażowania młodzieży.
- ◆ Program prowadzony jest w odpowiednio **przyciemnionej sali** lub auli – jest to bardzo ważny element, mający kluczowe znaczenie dla jakości realizowanych zajęć ze względu na wykorzystywane multimedia. Prosimy o bardzo poważne potraktowanie tego punktu przygotowań do realizacji zajęć w Państwa szkole.
- ◆ Każdego dnia warsztaty trwają około 3,5 godziny zegarowej, bardzo ważne jest więc, aby młodzież mogła wygodnie siedzieć podczas zajęć. Krzesła z **oparciami** najlepiej ustawić kinowo rzędami z przejściem przez środek sali i pod ścianami, aby można było dotrzeć w każde miejsce z mikrofonem.
- ◆ Na drugim mityngu młodzieży potrzebne będą **długopisy**, więc uczniowie mogą przyjść z plecakami lub samymi długopisami.
- ◆ Na sali konieczne są (w zależności od wyposażenia ekipy trenerów):
  - dwa **mikrofony** bezprzewodowe (+ zapasowa bateria)
  - **nagłośnienie**,
  - **rzutnik** multimedialny,
  - duży **ekran**,
  - **flipchart** z papierem do pisania i markerem lub tablica do pisania z kredą,

- **stół** lub ławka szkolna przykryta nieprzezroczystym **materiałem** sięgającym ze wszystkich stron całkowicie do ziemi (na główne rekwizyty programu),
- **podium** sportowe albo krzesła, które można wykorzystać do tego celu,
- kilka **stolików** lub ławek szkolnych do zaplecza technicznego programu.

Szczegółowe ustalenia dotyczące sprzętu, który ma zapewnić szkoła, są dokonywane po podjęciu decyzji o realizacji programu Archipelag Skarbów® w konkretnej placówce.

- ◆ Ze względu na bardzo intensywny charakter pracy trenerów prosimy, o ile jest to możliwe, o zapewnienie możliwości skorzystania z kawy/herbaty i wody mineralnej.
- ◆ Pomiędzy mityngiem dla młodzieży, radą pedagogiczną i spotkaniem dla rodziców konieczne są odpowiednie przerwy (po warsztatach dla młodzieży nie mniej niż 60 minut, między radą a rodzicami nie mniej niż 15–30 minut – w praktyce oznacza to, że szkolenie rady pedagogicznej można rozpocząć około 15:00, a spotkanie z rodzicami około 17:00).
- ◆ Najwygodniej jest, jeśli wszystkie spotkania odbywają się w tej samej sali. Nie wymaga to przenoszenia sprzętu do prezentacji, nagłośnienia itp. ale nie jest to jakiś wymóg konieczny.

Informacje dotyczące uczestników

- ◆ Zachęcamy, aby uczniowie po programie nie mieli już lekcji. Udział w warsztatach jest wymagający oraz mocno angażujący, dla niektórych ze względu na treści może być mocno poruszający. Jeśli jednak nie ma takiej możliwości, prosimy, aby na pozostałych lekcjach nie były realizowane sprawdziany i odpytywania na ocenę.

Współpraca z nauczycielami

- ◆ Obecność nauczycieli jest niezbędna, także w czasie przerw w mityngach. Nauczyciele poszczególnych klas są odpowiedzialni za obecność uczniów na zajęciach do końca trwania programu (szczególnie potrzebne jest dopilnowanie punktualności i pełnej frekwencji po powrocie z przerw). Przydatne jest także zapowiedziane sprawdzenie list obecności poszczególnych klas po zakończeniu warsztatów. Trenerzy programu starają się panować nad grupą młodzieży. Wiadomo jednak z praktyki, że skuteczność programu w istotnej części zależy od dobrej współpracy z nauczycielami i ich pomocy w sprawnym przeprowadzeniu młodzieży na zajęcia, jak również sprawnym przywołaniu uczniów do sali po przerwie. Wszyscy oddelegowani nauczyciele uczący klasy powinni przebywać w sali z młodzieżą i siedzieć w miejscach „strategicznych” – np. wychowawcy klas przy swoich klasach, co umożliwi dyskretną pomoc dyscyplinarną, o ile będzie potrzebna.
- ◆ Pierwszego dnia prowadzący zachęcają młodzież do udziału w Festiwalu Twórczości Archipelagu Skarbów®, który odbywa się drugiego dnia zajęć. Ochotnicy mogą przygotować różne prace, np. wiersze, piosenki, plakaty, krótkie prezentacje

multimedialne, tłumaczenia tekstów o treściach wzmacniających profilaktyczny przekaz programu itp., i zaprezentować je w trakcie Festiwalu. Zakres tematyczny twórczości oraz propozycje form artystycznych trenerzy podają całej grupie młodzieży na koniec pierwszego mityngu. Zainteresowane osoby mogą dodatkowo otrzymać ulotki z tymi informacjami. Prosimy by nauczyciele przedmiotowi wspierali pracę trenerów i zachęcali uczniów do udziału w Festiwalu twórczości. Prosimy, by osoby, które włożą wysiłek, przygotują twórczość na Festiwal i ich praca zostanie zakwalifikowana do zaprezentowania, otrzymały piątkę z przedmiotu, którego dotyczy praca. Ważne, aby oceniać bardziej zaangażowanie niż tylko jakość pracy, chociaż oczywiście do nauczyciela należy decyzja, czy będzie to ocena z aktywności czy merytoryczna. Z punktu widzenia profilaktyki warto docenić zaangażowanie zwłaszcza uczniów problemowych.

Dziękujemy za chęć współpracy i wspólny wysiłek włożony w przygotowanie przedsięwzięcia, jakim jest realizacja programu Archipelag Skarbów® w Państwa szkole.

Zespół trenerów
programu Archipelag Skarbów®

Poniżej znajdują się tabele podsumowujące ustalenia organizacyjne pomiędzy trenerami a szkołą w zakresie przygotowania technicznego oraz zaangażowania kadry pedagogicznej w przeprowadzenie programu. Poniższe tabele stanowią podstawę do przygotowania jednego z elementów sprawozdania merytorycznego z realizacji programu Archipelag Skarbów® w Państwa placówce.

Tabela 1. Podsumowanie ustaleń przedrealizacyjnych ze szkołą

Tabela 1	Wystarczające		Niewystarczające do realizacji programu z odpowiednią jakością
	ułatwiający realizację i kontakt z młodzieżą	umożliwiający pracę, lecz istotnie ograniczający siłę efektów programu	
Wielkość sali odpowiednia dla liczby uczniów			
Zaciemnienie sali			
Krzeseła z oparciem dla uczniów			
Wielkość ekranu			
Rzutnik			
Nagłośnienie			
Mikrofony bezprzewodowe			
Inne sprzęty: podium, flipchart, ławki i stoliki itp.			
Pomoc techniczna pracownika szkoły			
Dostęp do sali i sprzętu z odpowiednim wyprzedzeniem			
Godzina rozpoczęcia programu (optymalnie od drugiej godziny lekcyjnej, nie później niż od trzeciej)			

Zgodnie z obowiązującym porządkiem prawnym **nadzór nad młodzieżą w trakcie realizacji programu spoczywa na nauczycielach wyznaczonych przez dyrekcję.** Odpowiedzialność ta obejmuje zapewnienie bezpieczeństwa młodzieży w trakcie zajęć z trenerami i w trakcie przerw oraz nadzór nad obecnością/frekwencją młodzieży na wszystkich częściach obu mityngów odbywających się w ramach programu.

Tabela 2. Warunki prawne

Tabela 2	Całkowicie spełnione	Niecałkowicie spełnione
Obecność nauczycieli w trakcie realizacji (program i przerwy) jako prawnych opiekunów młodzieży		
Nadzór szkoły nad obecnością/frekwencją młodzieży w trakcie całego programu		

Tabela 3. Współpraca z kadrami pedagogicznymi

Tabela 3	Wystarczające		Niewystarczające do realizacji programu z odpowiednią jakością
	ułatwiający realizację i kontakt z młodzieżą	umożliwiający pracę, lecz istotnie ograniczający siłę efektów programu	
Sprawny kontakt przed realizacją z osobą odpowiedzialną z ramienia szkoły			
Wypełnienie ankiety przedrealizacyjnej dotyczącej młodzieży			
Obecność i pomoc osoby odpowiedzialnej z ramienia szkoły w trakcie programu			
Forma obecności nauczycieli			
a) stała obecność wychowawców			
b) stała obecność innych nauczycieli			
c) zmienna obecność nauczycieli wg planu lekcji			
Pomoc nauczycieli w dyscyplinowaniu młodzieży w trakcie programu			
Pomoc nauczycieli w punktualnym rozpoczynaniu zajęć po przerwach			

ZAŁĄCZNIK B

Przykładowa Ankieta dla pedagoga przed realizacją programu

W celu przygotowania realizacji i możliwie jak najlepszego zadbania o wszystkich uczestników programu prosimy szkołę o przygotowanie anonimowej ankiety w oparciu o posiadaną wiedzę oraz pełną dobrowolność.

Poniższe pytania w formie osobnej ankiety są wysyłane do szkoły bezpośrednio przed realizacją programu drogą mailową i w ten sam sposób wypełniona ankieta jest odsyłana do trenerów.

1. Czy w programie wezmą udział klasy integracyjne? Jeśli tak, proszę podać rodzaje niepełnosprawności uczniów.
2. Czy w programie wezmą udział dzieci z domu dziecka?
3. Czy w ostatnim czasie zdarzyły się szczególne przypadki przemocy w szkole lub poza szkołą dotyczące uczniów lub ich najbliższych (ciężkie pobicie/ próba gwałtu/ gwałt)? Jeśli istnieje taka wiedza, proszę krótko opisać sytuację.
4. Czy wśród uczniów zdarzyły się próby samobójcze?
5. Czy któryś z uczniów jest w trakcie terapii uzależnień?
6. Czy któryś z uczniów znajduje się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej?
7. Czy w bieżącym roku szkolnym były prowadzone inne programy profilaktyczne? Jeśli tak, jakie?
8. Czy w szkole działa wolontariat? Jaki? Co uczniowie robią, jak wielu spośród uczestników programu jest w ten wolontariat zaangażowanych?
9. Czy w grupie objętej programem będą osoby mające jakieś szczególne pasje (trenujące jakiś sport, mające pasję artystyczną, ćwiczące się w jakimś rzemiośle itp.)? Czy są wśród nich osoby lub grupy (np. drużyna sportowa), które mają szczególne osiągnięcia? Jakie?
10. Z jakiego środowiska pochodzą uczniowie (bezrobocie wśród rodziców, młodzież miejska lub wiejska, przewaga rodziców o poglądach konserwatywnych, katolickich lub liberalnych obyczajowo)?
11. Czy w szkole uczą się dzieci osób znanych na skalę ogólnopolską, obecnych w mediach, pełniących funkcje publiczne? (Ponieważ o takich osobach mówi się w mediach – czasem w kontekście sensacji – trenerzy muszą o nich wiedzieć, żeby uniknąć sytuacji raniących dzieci takiej osoby).
12. Czy w programie będą brali udział uczniowie, którzy już uczestniczyli w realizacji Archipelagu Skarbów®?
13. Czy wydarzyło się w szkole coś szczególnego, co nie zostało ujęte w ww. punktach, a mogłoby mieć wpływ na odbiór programu przez młodzież?